

PAGINA TÂNĂRULUI CERCETĂTOR

Larisa ZAHAROVA

CU PRIVIRE LA CHESTIUNEA CONFLICTULUI ARTISTIC PE EXEMPLUL ROMANULUI „ЗАМОК БРАТЬЕВ СЕНАРЕГА” DE A. KOGAN

Rezumat

Cu privire la chestiunea conflictului artistic pe exemplul romanului „Замок братьев Сенарега” de A. Kogan

În articolul dat, ce se bazează pe exemplul romanului istoric „Замок братьев Сенарега” de Anatol Kogan, se examinează tipurile de conflicte artistice, sunt urmărite dezvoltarea și soluționarea lor. După cum ne arată cercetările, în operele literare de format mare, de exemplu, în romanele istorice, se observă combinarea și sinteza diverselor conflicte. Conflictul real, obținând forma unui conflict artistic în romanul istoric, se transformă într-un exponent de idei ale autorului.

Cuvinte-cheie: conflict artistic, roman istoric, Anatol Kogan, conflict religios, sinteza conflictelor.

Резюме

К вопросу о художественном конфликте на примере исторического романа А. Когана «Замок братьев Сенарега»

В данной статье автор, опираясь на исторический роман А. Когана «Замок братьев Сенарега», исследует типы художественных конфликтов, их развитие и разрешение в романе. Как показывают исследования, в крупной прозе, например, в исторических романах, наблюдается сочетание и синтез различных художественных конфликтов. Реальный конфликт, получивший форму художественного конфликта в историческом романе, играет роль выразителя авторского замысла.

Ключевые слова: художественный конфликт, исторический роман, Анатолий Коган, религиозный конфликт, синтез конфликтов.

Summary

The study of artistic conflict in the historical novel „The Castle of Senarega Brothers” by Anatol Kogan

Based on the historical novel „Замок братьев Сенарега” (The Castle of Senarega Brothers) by Anatol Kogan, the article examines the types of artistic conflicts, their development and resolution. As our research shows, in large format literary works, for example, historical novels, the combination and synthesis of various conflicts is observed. Real conflict, achieving the form of an artistic conflict in the historical novel, turns into an exponent of the author's ideas.

Key words: artistic conflict, historical novel, Anatol Kogan, religious conflict, conflict synthesis.

În diferite timpuri și în diferite epoci de viziune asupra lumii, interesele și credința poporului îi impunea pe poeți și pe romancieri să acorde o deosebită atenție multiplelor teme și să elucideze în operele lor diversitatea conflictelor existente. Conflicte de orice gen au scuturat întreaga istorie a omenirii și au schimbat soarta multor popoare, națiuni și vieți omenești în parte. Firește, conflictul oglindit în literatura artistică este incompatibil cu conflictul social real. Totuși, sarcina literaturii artistice este cea de a elucida realitatea prin imagini, adică astfel scriitorii reacționează sensibil la orice schimbări ce au loc în societate, le conștientizează și le redau în operele lor.

Concepția, dezvoltarea și soluționarea conflictului depind de viziunea despre lume și de experiența de viață ale scriitorului, de faptul în ce societate și în ce perioadă a timpului el trăiește.

Conflictul în literatură este temeiul formei artistice, axul de formare a subiectului operei. Conform ideilor ce bântuie în literatura contemporană, conflictul este o ciocnire acută între caractere și împrejurimi, viziuni și principii de viață, ce este pusă la baza acțiunilor în opera artistică. Specialistul în literatură M. Epștein ne explică termenul de conflict astfel: „contradicția și contrariul sunt principii ale relațiilor dintre personajele operei artistice” [4, p. 166].

În contextul temei afișate, pe noi ne interesează legătura reciprocă dintre conflictele elucidate în operele literare cu situația socială din lume, din Țară, condiționalitatea conflictelor artistice „interne” și „externe” în funcție de schimbările în concepția despre lume a societății.

Drept obiect de studiu în acest sens a servit proza de expresie rusă a Moldovei din jumătatea a doua a secolului al XX-lea, și anume romanul istoric „Замок братьев Сенарега” de Anatol Kogan, cercetat prin prisma categoriei de conflict artistic.

Scopul lucrării este de a scoate în evidență și de a descrie tipurile de conflicte artistice pe exemplul unei opere literare de format mare, de a urmări dezvoltarea și soluționarea acestor conflicte.

În critica literară se evidențiază câteva feluri de conflicte artistice: de dragoste, de idee, filosofice, de trai, psihologice, religioase, militare; de asemenea, interne (personale) și externe (interpersonale, de grup, sociale). De obicei, în operele artistice (îndeosebi în cele de format mare) sunt prezente câteva conflicte ce se coagulează într-un sistem de conflicte. La baza acestui sistem se

află o anumită tipologie de conflicte ce pot fi deschise și camuflate, externe și interne, acute și de durată, soluționabile și nesoluționabile etc.

Să examinăm o asemenea sinteză de conflicte în romanul istoric „Замок братьев Сенарега” de Anatol Kogan. Conflictul principal și de formare a subiectului romanului este unul religios, un conflict între biserica catolică și cea ortodoxă. Un conflict religios este subînțeles de noi ca o luptă ce se dă între reprezentanții de diferite credințe sau o confruntare internă între reprezentanții uneia și acelei confesii, la baza căreia se află intoleranța față de o altă gândire. Autorul în acest roman face referință la evenimentele ce au derulat la mijlocul secolului al XV-lea, când Bizanțul deja căzuse, iar pe tronul țării încă n-a fost urcat tânărul voievod Ștefan, feciorul lui Bogdan. În Moldova sosită o slugă de-a lui Papa de la Roma cu împuterniciri deosebite, pentru „a pregăti pentru noi un prinț, care să aibă înclinații latine și de leah” [1, p. 20]. Cu alte cuvinte, conflictul principal consta în faptul că Roma catolică dorea să-și extindă influența în principatele creștine, începând cu Moldova și sfârșind cu cel al Moscovei. Pentru aceasta, în delta râului Nipru a fost construit de către frații Senarega din Genova Castelul Lerici.

„Clericii înțelepți ai Romei erau încrezuți în faptul că viitorul îi va aparține acestui colțisor, deocamdată nereparabil, dar aflat în paza Domnului. Acolo, situat în spatele larg al Poloniei și Lituaniei creștine, protejat de năvala turcilor de către Monte-Castro moldav și de cetatea Chiliei, cucerită de către unguri, va crește o fortăreață nouă a Romei” [1, p. 32].

După cum se știe, conflictul își are liantul său „tehnic”, o funcție de asamblare. „Dezvoltarea conflictului condiționează nu numai legăturile și contradicțiile între personajele artistice, dar și raportul dintre diferite părți și componente ale operei artistice, precum și structura ei interioară”, – menționează M. Hrapchenko [3, p. 257]. Altfel zis, trebuie să fie menționat faptul că conflictul determină principalele etape de dezvoltare a subiectului: nașterea conflictului – inițierea; tensiunea culminantă a conflictului – culminarea; soluționarea conflictului – dezlegarea.

În romanul „Замок братьев Сенарега” de Anatol Kogan, factorul de inițiere a conflictului dintre luptătorul, sotnicul Tudor Bour, și mesagerul Papei, părintele Ruffino, a fost omorul din Cetatea Albă a liderului husit, a părintelui Constantin Romanski, care a fost un bun prieten al luptătorului moldovean. Astfel, la conflictul cu caracter religios s-a adăugat și cel cu caracter interpersonal al sotnicului Tudor și părintelui Ruffino. Eroul principal primește porunca de a afla cu ce scop a venit mesagerul catolic și pentru ce acela se îndreaptă în cetatea genovezilor.

„Sutașule, trebuie să cercetăm bine cine sunt ei, stăpânii Castelului Lerici, ce ascund ei în mințile și inimile lor. <...> Nu-și întinde cumva Roma mâna sa prin această cetate înspre Crimea și Nipru?” [1, p. 21].

Locul ciocnirii între părțile conflictuale principale

a devenit castelul fraților Senarega. Aici sub formă de prizonier nimereste sutașul Tudor, tot aici, peste o bucată de vreme, vine și părintele Ruffino.

Mulți dintre literați remarcă faptul că, caracterul eroului și cel al conflictului sunt reciproc condiționate. Deseori, cu trecerea prin situații conflictuale, se manifestă calitățile spirituale și morale ale personajului principal. Conflictul îi propune eroului principal alegerea, iar acela, la rândul său, joacă rolul principal în dezvoltarea și soluționarea conflictului. Drept confirmare a acestui gând este însuși eroul romanului, sutașul Tudor Bour. El este reprezentat ca un personaj activ, participant la toate conflictele expuse în romanul dat. Iar acesta, după cum s-a menționat deja, este un conflict interpersonal și religios cu părintele Ruffino. Totodată, e și un conflict de dragoste, care se adaugă, pe măsura dezvoltării subiectului, la conflictul principal: Tudor Bour se îndrăgostește în sora proprietarilor castelului, Maria Senarega. Această afecțiune reciprocă, care n-a putut fi ascunsă de cei doi, a trezit indignarea fraților și gelozia șefului de pază a castelului, a cavalerului Conrad: „interesul fetei față de prizonierul valah nu putea să nu-i trezească o jelozie tainică” [1, p. 122]. „Conrad, dacă și era călugăr, în calitate de cavaler putea să se dedice unei slujiri castice față de o doamnă, fără să încalce, chiar și în gând, jurământul purității” [1, p. 76]. În acest conflict, după părerea cavalerului, deținător al Ordinului Livonian, viața sotnicului este „o mică răscumpărare pentru un astfel de curaj” [1, p. 122].

Sutașul a participat, de asemenea, și la conflictul militar de apărare a castelului Lerici de la năvala tătarilor. Eroul principal a avut dușmani și printre paznicii castelului – mercenarul pan Juzek Ponjatovski nu l-a îndrăgît pe Tudor Bour „pentru ținuta lui mândră și noblețea înăscută, pentru privirea curajoasă, deschisă și pentru calitatea lui prietenească, pentru faptul că sutașul place lumii, lui Juzek personal, care nu-l poate vădit suporta” [1, p. 124]. Punctul culminant al confruntării a devenit duelul dintre cei doi, ce s-a transformat într-o adevărată bătălie, unde, în realitate, era pusă viața în pericol. Ca rezultat, conflictul s-a terminat cu victoria luptătorului moldovean.

În acest roman este redat și un conflict de ordin intern, ce apare adeseori sub formă de niște întrebări retorice. Relațiile care au apărut în urma conviețuirii cu cei din cetate, cina și discuțiile serale, susținute cu proprietarii castelului, își lăsau amprenta în luarea deciziilor cu privire la soarta castelului: în castel exista și „o societate de oameni buni și deștepți – și o taină criminală, o frumoasă fată – și o temniță cu o cameră de tortură, camuflate de lumina zilei». «Ce va trebui să pună mai întâi pe talerul judecății lui, când va veni timpul de a decide – existența acestui cuib sau dispariția lui?..” [1, p. 82]. În soluționarea acestui conflict un rol deosebit l-a jucat o întâmplare care a spulberat îndoielile sutașului, a scos la iveală adevărata față a fraților mai mari Senarega și a cavalerului Conrad. Odată, când a fost adus un

lot ordinar de prizonieri din Volin, frații nu au dorit să răscumpere „marfa” nici cu un preț de nimic, „nu le-a fost pe placul fraților, deoarece erau mulți bătrâni, printre care majoritatea erau istoviți, mai ales copiii, trupul femeilor purtau o mulțime de amprente ale biciurilor fără număr...” [1, p. 84]. Tot lotul de prizonieri a fost pe loc nimicit de paloșele nogailor, care nu-și mai doreau să fie apăsați de o așa povară. Moartea acestor oameni nu i-a amărât cu nimic pe seniorii influenți: „Tudor a văzut cum se întorceau aseară călăreții din această călătorie. Își amintise de fețele lor liniștite, de conversația lor vioaie, de râsul lor reținut și cum erau satisfăcuți de sine însăși, ca niște creștini și bărbați cu conștiința curată” [1, p. 84].

Subiectul acestui roman este plin de posibile și variate conflicte. Multe dintre personajele active au nimerit în acest castel nu din propria dorință, multe dintre ele au fost lovite dur de soartă, în viața fiecăreia a avut loc conflictul său.

Mulți dintre prizonieri au nimerit în castel drept rezultat al diverselor conflicte militare. De exemplu, o rusoaică tânără, Ana, o roabă, concubina misionarului Pietro Senarega, a fost capturată de către tătari. „Hoardele de tătari, care năvăleau pe aici nu erau ca acelea, care năvăleau în fiecare an asupra pământurilor Moscovei. Acestea erau detașamente răzlețite de tătari, un fel de oaspeți doriți, chemate de marele prinț în ajutorul lui în lupta cu leahii și lituanienii. Întorcându-se în Câmpie, acești aliați jefuiau și luau prizonieri unde li se cădeau. Prinții și voievozii nu le creau obstacole scumpilor oaspeți” [1, p. 65]. Pe alții i-a adus în castelul Lerici căutarea unui locușor liniștit, cum, de exemplu, arhitectul Antonio, care a fugit mai departe de inchiziție în căutarea unei alte societăți, mai echitabile. Cu alte cuvinte, el a nimerit în castel datorită unui conflict social, care aici se exprimă sub formă necorespunzătoare, de tensiune între ce este și între ce ar trebui să fie, conform imaginației arhitectului Antonio. „În lume domina nebunia, lumea și-a ieșit din minți. Peste tot clocotea războiul – veșnica și incurabila maladie a omenirii. Vecinii luptau între ei, frații s-au pornit unul asupra celuilalt. Lăcomia, cruzimea, intoleranța, ura, lipsită de orișice sens – iată cine conducea cu lumea, care gonea omenirea ieșită din minți” [1, p. 69]. În această frază din monologul lăuntric al arhitectului Antonio se profilează eternul și nesoluționabilul conflict al confruntării dintre bine și rău, dintre viață și moarte. Imperfecțiunea orânduirii mondiale a dat naștere unui conflict intern în sufletul Maestrului: „el mai mult nu credea în forța spirituală a artei, în capacitatea ei de a înnobila sufletele oamenilor” [1, p. 69].

Unul după altul apar conflicte și în familiile influenților seniori Senarega, proprietari ai castelului Lerici. Nu există înțelegere între fratele mai mare și cel mijlociu în ce privește gestionarea lucrurilor de aici: pentru Pietro, fratele mai mare, puterea și dominația se află în aur și pământ, iar mijlociul Ambrodjo este pasionat de comerț: „jocul cu ipotecile, actele de vânzare, acțiunile și hârtiile de valoare...”. El insistă: „Aurul păstrat în cufere, e aur

mort. <...>Aurul introdus într-o afacere, este o forță” [1, p. 53]. Mezinul Mazo nu împărtășește interesele și scopurile fraților săi mai mari: „Banii și puterea! – Tânărul a scuturat cu cărlionții. – La ce bun îmi trebuiesc ei mie, senior frate mai mare? La ce-mi trebuiesc robii? Eu am nevoie doar de libertate și doar numai ea îmi trebuiește” [1, p. 279]. Din exemplele aduse se poate trage concluzia că divergențele dintre frați reprezintă nu altceva decât un conflict conceptual, adică un conflict dintre punctele lor de vedere asupra înțelegerii cum trebuie să fie orânduirea lumii, ce nu se suprapun, de asemenea și cel cu privire la valorile vieții în această lume.

În acest roman este prezentată totodată și istoria conflictului de luptă pentru tronul otoman între shahzade Orhan și shah-zade Muhamed. Prințul Orhan avea mai multe drepturi la tron, însă el nu tindea să ajungă la putere și nu crea obstacole să facă acest lucru fratelui său. Noul padișah „a ordonat să-i căsăpească pe toți frații săi, fără să-l cruțe nici și pe cel de nouă luni, Osman” [1, p. 167]. Shah-zade Orhan fu nevoit să se salveze ascunzându-se la Constantinopol, iar, după acapararea lui, să așină calea refugiului pe mare cu un mic caiac. După un șir de aventuri, prințul nimerește în castelul Lerici, unde el se prezintă cu un nume de fugar aga cu numele de Nuretdin. Imperiul Otoman și Roma făcuseră o înțelegere în privința formării unei alianțe: „noua cetate a Ordinului fraților predicatori, ce se afla pe marea cea Mare, turcii au promis să n-o atingă, ba chiar s-o păzească” [1, p. 150]. Însă prețul acestei înțelegeri, conform cerințelor Marii Porți, a devenit capul prințului Orhan.

Punctul culminant al conflictului poate fi considerat sosirea în castelul Lerici a mesagerului papei, a părintelui Ruffino, când situația luptătorului moldovean, a prințului Orhan, dar și a adepților lor s-a complicat: luptătorii și Tudor au fost întemnițați, iar pe arhitectul Antonio se pregăteau să-l trimită cu prima corabie de ocazie, ca pe un păcătos nepocăit, la Roma, pentru a-l preda în mâinile inchiziției.

Cu evadarea prizonierilor, care au săpat pe sub castel și s-au luptat cu înverșunare cu paza lui, a venit și dezlegarea conflictului. La sfârșitul narațiunii au fost dezlegate mai multe conflicte expuse în roman: castelul Lerici a fost ars și distrus, părintele Ruffino a fost răpus, fără ca să mai reușească să-și realizeze „afacerea sa neagră”, sotnicul Tudor Bour cu Maria Senarega au plecat la Belgorod, iar cu ei s-a dus și arhitectul Antonio. Nesoluționate au rămas și sunt conflictele dintre confesiunile uneia și aceeași religii – dintre catolici și ortodocși, dintre reprezentanții diferitor credințe – musulmani și creștini.

Reieșind din cele expuse mai sus, se poate de menționat că în operele literare de format mare, de exemplu, în romanele istorice, se observă combinația diferitor conflicte și sinteza lor. Merită de asemenea de subliniat că, adresându-se la forma romanului istoric, Anatol Kogan a abordat un șir de probleme caracteristice timpului său: lupta pentru independența Patriei sale, dreptul la religia moștenită de la tați și bunici, posibilitatea popo-

rului de a alege calea sa de dezvoltare. Cu alte cuvinte, conflictul real, obținând forma unui conflict artistic, se transformă într-o expresie de idei ce aparțin autorului.

Referințe bibliografice

1. Коган А. Замок братьев Сенарега. Исторический роман. Кишинев: Литература артистикэ, 1979. 327 p.
2. Тимофеев Л. Конфликт. In: Литературная энциклопедия: в 11 т. М.: Изд-во ком. Акад., 1931, Т. 5, p. 257-258.
3. Храпченко М. Б. Типологическое изучение литературы. In: Храпченко М. Б. Собр. соч. в 4-х тт. М.: Художественная литература, 1981, Т. 4, p. 258-294.
4. Эпштейн. М. Н. Конфликт. In: Литературный энциклопедический словарь. М.: Сов. энциклопедия, 1987. 752 p.

References

1. Kogan A. Zamok brat'ev Senarega. Istoricheskiy roman. Kishinev: Literatura artistike, 1979. 327 p.

2. Timofeev L. Konflikt. In: Literaturnaya entsiklopediya: v 11 t. M.: Izd-vo kom. Akad., 1931, T. 5, p. 257-258.
3. Khrapchenko M. B. Tipologicheskoe izuchenie literatury. In: Khrapchenko M. B. Sobr. soch. v 4-kh tt. M.: Khudozhestvennaya literatura, 1981, T. 4, p. 258-294.
4. Epshteyn. M. N. Konflikt. In: Literaturnyy entsiklopedicheskiy slovar'. M.: Sov. entsiklopediya, 1987. 752 p.

Larisa Zaharova (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Лариса Захарова (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Центр этнологии, Институт культурного наследия Академии наук Молдовы.

Larisa Zakharova (Chisinau, Republic of Moldova). PhD Candidate, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: mi-la2@rambler.ru

Irina DUSHAKOVA

KEEPING RUSSIAN IDENTITY: DISCOURSE ANALYSIS OF „RUSSKOYE SLOVO”

Rezumat

Păstrând identitatea rusă: analiza discursului public a ziarului „Russkoe slovo”

În articol este prezentată analiza etnologică a ziarului „Russkoe slovo” («Cuvântul rusesc») în perioada anilor 2013–2015. Autorul arată puncte de ancorare a discursului despre grupuri etnice: memoria istorică și tema limbii prin care este reprezentată etnia în mass-media. Autorul analizează mai detaliat memoria istorică reflectată în ziar, mai ales cronologia creată de „Russkoe slovo” și modurile de a conecta trecutul cu prezentul. Acest articol oferă, de asemenea, o analiză a memoriei istorice ca două narative – una personificată și una obiectivă.

Cuvinte-cheie: grupuri etnice, analiza discursului, puncte de ancorare a discursului, memoria istorică.

Резюме

Сохраняя русскую идентичность: дискурс-анализ газеты «Русское слово»

В статье приводится анализ газеты «Русское слово» в период 2013–2015 гг., выявляются узловые точки дискурса об этнических группах: историческая память и тема языка, через которые происходит репрезентация этничности. Автор подробнее останавливается на отражении исторической памяти в выбранном издании, анализируя временную линию, отраженную в газете, и способы связи прошлого с настоящим. Так-

же в статье приведен анализ исторической памяти на уровне объективированного нарратива и персонифицированной истории.

Ключевые слова: этнические группы, дискурс-анализ, узловые точки дискурса, историческая память.

Summary

Keeping Russian identity: Discourse analysis of „Russkoye Slovo”

The article provides the analysis of the „Russkoye Slovo” newspaper in 2013–2015. The author reveals nodal points of discourse about ethnic groups: historical memory and the language issue that build the representation of ethnicity. The author gives a more detailed analysis of the historical memory reflected in the newspaper, analyzing the timeline reflected in this edition and the mechanisms of past-present connection. The article presents the analysis of the historical memory on the level of an objectified narrative and on a personified one.

Key words: ethnic groups, discourse analysis, nodal points of discourse, historical memory.

Medialization of the modern world is one of the main arguments for analysis of media as an important source for research projects. The basis for this scientific tradition was formed by Lasswell and his team in the